

«Quan vaig conèixer els jesuïtes em van caure tots els estereotips»

Josep Lluís Penadès, autor del documental «La Misión Tzeltal»

Rosa María Jané Chueca

Mans Unides ha estrenat el documental de Josep Lluís Penadès *La Misión Tzeltal*, sobre la situació i les reivindicacions dels indígenes tseltals de Chiapas (Mèxic). Es pot veure el 16 d'octubre, a les 20.00, als Cinemes Girona de Barcelona. Durant el rodatge, Penadès va conèixer una realitat que va ser tota una sorpresa: la missió jesuïta de Bachajón, dirigida per Pepe Avilés. El documental reflecteix les condicions de vida dels indígenes i la feina compromesa dels jesuïtes a favor dels més febles i pobres. Josep Lluís Penadès està especialitzat en documentals centrats en el món indígena.

L'any 2005 marca un punt d'inflexió en la seva vida i decideix canviar de rumb... què va passar?

Una cosa molt senzilla: no era feliç. Treballava a la televisió i a la ràdio, però personalment no em sentia satisfet. Vaig decidir fer una aturada, reflexionar, i em vaig adonar que no duia la vida que m'agradava. M'encantava viatjar i no viatjava; m'agradava aprofundir en les històries, escoltar la gent, relacionar-me... i malauradament, en els mitjans de comunicació per la immediatesa i la rapidesa, mai no podies aprofundir gaire. Vaig decidir deixar-ho tot i vaig fer un canvi radical de vida. Me'n vaig anar a viure amb una comunitat indígena a Costa Rica. Allà vaig fer el primer documental.

Quina és la intenció dels seus documentals: denunciar, conscienciar?

Bàsicament he fet el que em dictava el cor: conèixer cultures, gent, viatjar... això em va obrir molt la ment. Quan comparteixes amb la gent t'adones de les injustícies que hi ha. Per això, als meus documentals denuncio moltes coses, són documentals socials.

Per què un documental sobre els tseltals?

Mans Unides em va proposar formar part del jurat del concurs de clipmetratges que organitzava. A partir d'aquí vaig conèixer la feina del Pepe Avilés i vam considerar interessant fer un documental sobre els indígenes tseltals, que és una de les comunitats amb les quals treballa la missió de Bachajón i Mans Unides a Chiapas. Va sortir l'oportunitat i vaig poder anar a Mèxic.

Què trobem en aquest documental?

No és un documental antropològic. La meua primera idea era conèixer amb una família indígena tseltal i reflectir a través d'ella la realitat que viuen. Quan vaig arribar, em va sobtar molt com eren de creients i religiosos. Sincerament, aquesta primera imatge em va molestar molt.

Per què?

Perquè pensava que havien perdut la seva identitat pròpia, que estaven «cristianitzats». I vaig intentar obviar-ho, però em vaig adonar que això era falsejar la realitat. Vaig començar

a indagar i per això me'n vaig anar a viure a la missió dels jesuïtes. Va ser una experiència extraordinària perquè em van caure tots els estereotips. Amb això no vull dir que les missions evangelitzadores no hagin fet mal al llarg de la història, però constato que hi ha hagut un canvi de paradigma. Allà he vist que els jesuïtes són uns grans defensors de la cultura tseltal. Per exemple, quan ensenyen el Catecisme els parlen de la llei maia, dels déus maies, dels seus avantpassats... també la litúrgia la tenen adaptada i han conservat molt els seus rituals.

Com conviu la fe cristiana i la tradició tseltal?

No és sincretisme. El que hi ha és una síntesi. Els indígenes van estar cent anys sense contacte amb el cristianisme, quan es van prohibir les missions. Però havien assimilat perfectament aquelles creences i les que tenien anteriorment. Aquesta és la seva cultura, és la seva realitat. El que més em va agradar és que els jesuïtes són uns lluitadors incansables per les reivindicacions dels tseltals: des de crear la gramàtica de la seva llengua, buscar solucions per recuperar els seus territoris, crear comissions i donar-los eines d'educació perquè arribin a la universitat, recuperar la medicina tradicional... Els jesuïtes allà són molt combatius a favor dels indígenes i moltes vegades posen en risc, fins i tot, la vida. A la missió he trobat un noi mexicà ateu

«Els jesuïtes són uns lluitadors incansables per les reivindicacions dels tseltals»

treballant amb ells; una noia de Múrcia agnòstica que també col·labora amb ells... i veus que fan una defensa molt gran de la feina dels jesuïtes. T'adones que per damunt de creences o visions de vida tenen molt clar que fan una feina molt bona d'ajudar les comunitats indígenes. Això enamora.

Vostè creu en Déu?

Jo, al final del documental, dic que em costa creure en Déu, però crec fermament en aquells homes i dones que seguint el seu missatge estan entre els més pobres. I crec que això és el que reflecteix el documental.

Com funciona la missió de Bachajón?

És com un govern a part, no declarat com a tal. Una de les coses que estan recuperant són les antigues lleis indígenes. Una de les coses més precioses que tenen els tseltals és l'harmonia, que

per a ells és bàsica: a la família, a la comunitat, a la natura... jurídicament estan recuperant els antics jutges tseltals, que busquen evitar anar als jutjats nacionals i evitar així el conflicte. Aquest jutge busca una entesa sense un càstig. Els jesuïtes els donen eines per fer front jurídicament a l'Estat per defensar la terra; els ensenyen a no dependre de l'oferta econòmica que ve de fora, el consum de proximitat es potencia; els ensenyen a no dependre només de la medicina occidental... La missió va néixer el 1958 i una de les coses que es veuen al documental, i que em va encantar, és que ells assumeixen la culpa i diuen que quan van arribar estaven totalment equivocats. Anaven amb la idea d'ensenyar-los la veritat tant pel que fa a educació com a religió. Es van adonar que aquella gent tenia unes creences i una saviesa que no es podia deixar perdre. Van fer una feina d'inculturació i són uns grans defensors de la cultura, el folklore,

els costums, la tradició, les idees i l'espiritualitat dels indígenes.

Els tseltals valoren tant la seva pròpia cultura?

Molts joves que surten de Chiapas per treballar o per estudiar, el primer que fan és rebutjar les arrels indígenes. La seva cultura és menyspreada i se n'avergonyeixen. Els indígenes no donen l'esquena al món, però per poder tenir accés a l'educació, per exemple, necessiten diners i no en tenen. Estem parlant de l'estat més pobre de Mèxic, cosa que afecta molt més els indígenes. Ells volen millorar, com tothom, però no tenen oportunitats. El sistema els margina.

Quin és el principal problema de les comunitats indígenes?

Una utopia és el reconeixement de tot el seu territori i el retorn de les seves terres, que les puguin gestionar ells mateixos. Consolidar tot el que estan fent els jesuïtes.

La missió es troba a Chiapas, bressol dels zapatistes...

Encara hi són, fan molta feina i molta lluita. Són valorats i ben vistos a les comunitats. Els jesuïtes, des de l'arribada del 1994 del subcomandant Marcos, sempre han optat per la via pacífica, donant suport als pobres. Si aquesta postura fa que els confonguin amb zapatistes, ells assumeixen aquest risc. Els jesuïtes han pres part clarament pels més pobres i febles: els indígenes i els camperols.